

Brief van de maand december 2011

Een slim plan. Of hoe een zieke vrouw haar wil toch doordrijft.

Jan Steen: het doktersbezoek

In 1663 verbleef Andries Verbrugge, een jongeman uit Vlissingen, op het eiland Sint-Christoffel (het huidige Saint-Kitts). Andries was zoals vele anderen naar West-Indië gereisd om handel te drijven in onder andere suiker, indigo en tabak. Gelukkig stond hij er niet alleen voor: ons corpus bevat verscheidene brieven geschreven door Andries' vader, de zakenman Lambrecht Verbrugge, die bulken van de goede adviezen. Verder is duidelijk dat Andries in 1663 gezelschap had van één van zijn broers, Gelein Verbrugge, die in 1664 zou terugkeren naar Nederland en ook nog brieven met aanbevelingen en goede raad aan Andries zou schrijven. Ook ontving Andries post van zijn moeder, Maiken Andries. Op 5 december 1663 stuurde zij haar zoon een brief, maar die bleek geen echt sinterklaascadeau te zijn...

Maikens brief bevat immers weinig opbeurend nieuws. Eerst en vooral blijken Maiken en Andries' zussen Lisebeth en Sarah ziek te zijn. Volgens de brief worden ze *daghelycx seer ghequelt met de*

kortse en het valt maar af te wachten of en wanneer ze beter worden. Maiken is in november zelfs al zo ziek geweest dat niemand dacht dat ze het zou overleven. De behandeling van deze zware ziekte heeft de familie veel geld gekost, zoveel zelfs dat Maiken haar zoon laat weten dat ze tot haar spijt niet bij machte is om hem een extraatje toe te sturen.

Kommer en kwel met zoon...

Het valt bovendien te verwachten dat als Maiken een presentje mee had kunnen sturen, dit presentje enkel voor Andries bedoeld zou zijn, want zoon Gelein – die op dat moment ook in Saint-Kitts is – is uit de gratie gevallen. Volgens Maiken is hij immers deels verantwoordelijk voor de zware ziekte die ze ternauwernood overleefd heeft. Ze is ziek geworden van verdriet omdat hij haar niets schrijft of stuurt en haar niet behandelt als gepast zou zijn. Ze omschrijft het als volgt:

“[Ick] dencke voort dat de oorsaeck van dese mijne Zijekte wel soude moghen wesen alle die droefheden ende swaricheden die ick overcome soo met Ghelein daer in dat hij mijn effen soo veel (evenveel) sendt ende eere opdraecht als de de meeste vrende dien hij noijt en heeft ghesien. Ja, niet eens een goeden Nacht (een groet) aen mijn schrijft als ofte ick sijn moeder niet en waert.”

... en echtgenoot

Maar niet enkel Gelein is de oorzaak van alle onrust en ziekte. Ook het gedrag van Maikens echtgenoot, Lambrecht Verbrugge, heeft ermee te maken. Ze schrijft aan Andries:

“als oock mede van vader die meest alle daghe uijt blijft tot snachts de klocke :10:11 a 12 uijren Ende dan noch thuijs comende het huijs in roeren stelt”

Hoewel Maiken er niet al te veel woorden aan besteedt, lijkt het vrij duidelijk wat er mis is met Lambrechts gedrag. Maikens summiere beschrijving doet vermoeden dat Andries' vader kampt met een heus drankprobleem en elke avond met zijn kwade dronk het huis in rep en roer brengt. Maar hoewel Maiken een beetje klagerig van nature lijkt, blijft ze toch niet bij de pakken neerzitten. Ze heeft immers een plannetje uitgedokterd om Lambrechts gedrag bij te sturen en daarvoor heeft ze de hulp nodig van zoon Andries.

Gerard van Honthorst: Tevreden violist met glas wijn

Operatie 'de geruchten'

Willem van Mieris: lezende oude man

De relatie tussen de echtelieden blijkt danig verzuurd te zijn. Maiken wordt letterlijk ziek van het gedrag van haar man Lambrecht, maar naar alle waarschijnlijkheid heeft hij geen oren naar haar wensen. Maiken hoopt dat andere familieleden, zoals Lambrechts eigen vader, wel nog invloed kunnen uitoefenen op het gedrag van haar echtgenoot en om hen aan te zetten tot actie heeft ze een mooie list bedacht. Ze vraagt Andries om een brief te schrijven naar zijn grootvader, Lambrechts vader. Daarin moet Andries schrijven dat hij klachten hoort van derden over het gedrag van zijn vader en dat dat hem erg verdriet doet. Andries moet zijn grootvader vragen om Lambrecht hierop aan te spreken zonder hem te vertellen van wie hij die informatie verkregen heeft. Grootvader woont waarschijnlijk in bij het gezin Verbrugge, wat de zaak enigszins bemoeilijkt. Want als Lambrecht de brief voor grootvader per ongeluk in handen krijgt, zou hij wel eens kunnen vermoeden wie zijn zoon op de hoogte gesteld heeft van de gang van zaken in huis en begrijpen dat hij voor de gek gehouden wordt. Maar ook hier houdt Maiken rekening mee: Andries moet

de brief aan zijn grootvader inleggen in een brief geadresseerd aan zijn moeder Maiken, want zij let er goed op dat alle brieven die aan haar geadresseerd zijn niet toevallig in handen komen van haar man.

Als alles volgens plan verloopt, dan zou Lambrecht door zijn vader op het matje geroepen moeten worden zonder dat hij kan vermoeden dat zijn echtgenote dit zo geregisseerd heeft. Met het oog op het beschermen van de goede naam van de familie – de geruchten over Lambrechts gedrag bereiken immers zelfs West-Indië – zal grootvader zijn zoon aanmanen om zich beter te gaan gedragen. En als Lambrecht een gehoorzame zoon is, zal de rust in huize Verbrugge te Vlissingen weldra wederkeren. Maiken kon vast niet wachten.

Nog een handlanger

Om haar wil door te drijven, heeft Maiken dus de hulp ingeroepen van haar zoon Andries en indirect van haar schoonvader. Maar ook een derde persoon assisteert haar bij haar plan en dat is haar andere zoon, Antheunis. Uit de manier waarop de brief geschreven is, kunnen we immers opmaken dat Antheunis het hele epistel voor zijn moeder heeft neergepend. De brief bevat tal van perspectiefwisselingen die suggereren dat Antheunis tijdens het schrijven van de brief aan zijn broer regelmatig onderbroken werd door zijn moeder die haar eigen woorden dicteerde. Nu eens beschrijft Antheunis de situatie vanuit zijn eigen leefwereld en spreekt hij over *moeder*, dan weer neemt hij als het ware de stem over van zijn moeder en beschrijft hij de toestand vanuit haar gezichtspunt. Hieronder een fragment uit de brief, opgesplitst in twee kolommen. Wat in de linker kolom staat is geschreven vanuit Maikens perspectief, wat in de rechter kolom staat is alleen te begrijpen vanuit Antheunis' perspectief.

Maiken

[ick] verhope ul noch voor mijn doot eens te sien ende dat doch alles mach ten besten keeren (dat alles toch goed mag komen): te weten alle mijne swaricheden. [Ick] wensche ul dan Andries met Ghelein hondert duysent goede nachten met alle de kinderen.

Bij mijn, ul toegheneghen moeder Maiken Andries.

Antheunis

Voorts wensche ick ul Antheunis Verbrugge met Adriaenken oock in de bewaringhe des Heeren ende secht oock Ghelein van mijnent weggen goeden Nacht.

Soo (indien) ghij aen grootvader schrijft, steeckt doch den brief in moeders brief opdat vader die altemets niet en mocht krijghen in handen, want moeder daer wel op past dat sij die eerst cright.

Op een prachtige en amusante manier illustreert deze brief zowel met inhoud als vorm het doorzettingsvermogen (of de koppigheid) van een zeventiende-eeuwse vrouw uit Vlissingen. Als haar echtgenoot zich niet gedraagt en ze niet bij machte is om hem tot rede te brengen, schakelt ze via een web dat de wereldzeeën overspant verscheidene mensen in om hem alsnog in het gareel te krijgen. En zelfs al kan ze waarschijnlijk niet of slecht schrijven, toch slaagt Maiken er in om via haar zoon een brief opgesteld te krijgen die ondanks de perspectiefwisselingen toch wel heel erg duidelijk haar stempel draagt.

De brief bevindt zich in HCA 30-644. Een eerste transcriptie werd binnen Wikiscripta Neerlandica gemaakt door Lotty van Minnen. De toelichting bij deze brief van de maand is van Judith Nobels.